

Jelena Parizoska (2022): *Frazeologija i kognitivna lingvistika*. Zagreb: Srednja Europa, 172 str.

Znanstvena monografija *Frazeologija i kognitivna lingvistika* objavljena je u prosincu 2022. godine u izdavačkoj kući Srednja Europa. Dr. sc. Jelena Parizoska docentica je pri Katedri za obrazovanje učitelja engleskog jezika Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a frazeologija iz kognitivnolingvističke perspektive glavni je predmet autoričina znanstvenog i stručnog zanimanja. Osim frazeologije i kognitivne lingvistike Jelena Parizoska se u svom znanstveno–stručnom radu intenzivno posvećuje i leksikografiji (ponajprije elektroničkoj leksikografiji – uz Ivanu Filipović Petrović autorica je mrežnoga *Frazeološkog rječnika hrvatskog jezika*), ali i poučavanju engleskoga kao stranog jezika. Tijekom 15 godina bavljenja navedenim područjima i disciplinama napisala je više desetaka radova u kojima zasebno i supostavno proučava ponajprije frazeološki fond hrvatskoga i engleskoga, ali jednako tako i ruskoga jezika budući da je završila studij Anglistike i Ruskoga jezika i književnosti. Doktorska disertacija Jelene Parizoska *Promjenjivost glagolskih frazema u engleskom i hrvatskom jeziku – kognitivnolingvistička analiza*, obranjena 2019. godine, poslužila je djelomično kao temelj za ovu knjigu.

Knjiga koju predstavljamo obuhvaća sljedeća poglavlja i dijelove: Uvod, Frazeološko značenje u kognitivnoj lingvistici, Konceptualno–gramatičko ustrojstvo glagolskih frazema, Promjenjivost frazema, Nominalizacija glagolskih frazema, Subjektivizacija u poredbenim frazemima, Modifikacije glagolskih frazema, Primjena kognitivnolingvističkog pristupa frazemima u leksikografiji i Poučavanje frazema u engleskome kao stranome jeziku, Zaključak, Izvori, Literatura i Kazalo pojmova.

Na samome početku važno je istaknuti kako monografija obiluje ilustrativnim primjerima, njih čak 300–tinjak iz računalnih korpusa (*enTenTen13* za engleski jezik s 19,6 milijardi riječi, hrWaC za hrvatski jezik s 1,2 milijarde riječi), što je dokaz dugotrajnoga i posvećenoga istraživačkog rada. Upravo su pažljivo odabrani ilustrativni primjeri jedna od kvaliteta ove knjige jer čitatelja s jedne strane vode kroz znanstveni tekst znalački, jasno i logično, a s druge strane, odabrani primjeri ne samo da rasvjetljavaju teze, već jednako tako imaju i didaktičku funkciju s ciljem lakšeg pamćenja predstavljenog.

Autorica se bavi frazemima isključivo iz perspektive kognitivne lingvistike te u uvodnom dijelu (str. 11 – 16) donosi nekoliko postavki kognitivne lingvistike koje smatra ključnima za istraživanje frazema. Jednako tako, u ovom se dijelu dotiče i terminologije, odnosno naziva osnovne jedinice frazeologije u trima lingvističkim

tradicijama: ruskoj, hrvatskoj i engleskoj. Jelena Parizoska ističe važnost povezanosti jezičnih oblika i značenja, što osobito dolazi do izražaja kod frazema koji se javljaju u varijantnim oblicima, a ističe i kako gramatika igra važnu ulogu u kreativnoj upotrebi frazema. Stoga modifikacije frazema ne promatra kao odraz slučajne kreativnosti individualnih govornika, već ih usustavljuje. Upravo zato autorica pledira za uvrštavanje u rječničku natuknicu svih onih informacija koje pokazuju različite ustaljene oblike povezane po značenju, strukturi i upotrebi, uključujući i kreativnu upotrebu kada govornici mijenjaju frazeme po određenim obrascima.

U poglavlju naslovljenom Frazeološko značenje u kognitivnoj lingvistici (str. 17 – 23) objašnjava se konceptualna motivacija značenja frazema. Ponajprije su to kognitivni mehanizmi metafore i metonimije, no spominju se jednako tako i kulturni modeli. Ilustrativni su za konceptualnu metaforu LJUTNJA JE VATRA primjeri dolijevati ulje na vatru, potpirivati vatru, sijeva komu vatra iz očiju, a za metonimiju RUKA ZA OSOBU – primjer zapositi čiju *ruku*. Nadalje, uz apostrofranje postavke kognitivne lingvistike da se leksička i gramatička sredstva shvaćaju kao kontinuum kojim se izražava značenje, autorica pojašnjava da su iz kognitivnolingvističke perspektive frazemi u čijem je sastavu prijedložno–padežna konstrukcija s u (primjerice, biti u klopci, pasti u komu, baciti u drugi plan i dr.) zapravo odrazi vrste prostornog odnosa nekog entiteta i SPREMNIKA, čime se potvrđuje izravna veza konceptualne motivacije frazema i gramatičke strukture.

U trećem poglavlju (str. 25 – 36) pod naslovom Konceptualno–gramatičko ustrojstvo glagolskih frazema na primjeru glagolskih frazema pokazuje se sprega strukture i značenja. Potpoglavlja su u ovom dijelu: Rečenica u kognitivnoj gramatici, Kopulativne konstrukcije, Neprijelazne konstrukcije, Prijelazne konstrukcije i Karakteristike gramatičkog ustrojstva frazema. Zajednički nazivnik navedenim potpoglavljima su gramatičke karakteristike glagolskih frazema u engleskome i hrvatskome te načini na koje one odražavaju njihovo konceptualno ustrojstvo.

Četvrto poglavlje Promjenjivost frazema (str. 37 – 60) posvećeno je obradi temeljnih pitanja koja se pojavljuju u istraživanjima ove teme u različitim jezicima. Najprije se donosi pregled različitih teorijskih pristupa promjenjivosti frazema. Ističe se kako se frazemi iz tradicionalne perspektive tumače kao izrazi čvrste strukture, pa se tako izmjene leksičkog sastava i strukture frazema smatraju ograničenima ili čak posve nemogućima. Autorica u svom radu čini jasno razgraničenje između frazeoloških varijanata i frazeoloških modifikacija. Dok se potonje u literaturi tumače kao namjerne i svjesne preinake frazema – njihovog sastava, strukture i značenja u danom kontekstu – radi određene komunikacijske svrhe, frazeološke varijante su različiti oblici nekog frazema koji su se ustalili čestom upotrebom. Za razliku od ranijih istraživanja u kojima se tvrdilo da se modifikacije javljaju samo u književnim djelima, pa su se zato nazivale individualnom–autorskim modifikacijama s ciljem izazivanja stilskog efekta u čitatelja, novija istraživanja pokazuju kako je riječ o sustavnim promjenama prisutnim u različitim vrstama diskursa (od književnih djela preko novinskih tekstova i reklama do političkih govora i jezika in-

terneta). Jelena Parizoska podcrtava kognitivnolingvističko tumačenje frazeološke varijantnosti koje se temelji na uporabnom modelu jezika. Naime, frazeološke varijante se određuju kao jedinice sličnog leksičkog sastava koje opisuju specifičnu situaciju i sudionike koji su dio nje uz napomenu da one imaju istu konceptualnu osnovu, a ta ista osnova može biti realizirana u obliku različitih predodžbi, što se u jeziku odražava promjenama leksičko gramatičkog ustrojstva danog frazema. Tako su, primjerice, frazemi baciti na cestu i naći se na cesti frazeološke varijante, jednako kao i primjeri ostaviti na cjedilu i ostati na cjedilu. Autorica u ovom poglavlju problematizira i temu kanonskog oblika frazema. Naime, istraživanja provedena pomoću računalnih korpusa pokazuju postojanje različitih leksičkih i gramatičkih oblika kod znatnog broja frazema, tako da je teško izdvojiti onaj oblik za koji bi se moglo tvrditi da je izvorni, odnosno onaj oblik za koji bi se moglo tvrditi da predstavlja uobičajeni prikaz nekog događaja. O tome da je riječ o dugotrajnim pretraživanjima korpusa i nimalo jednostavnim procesima svjedoči citat Rosamund Moon koji autorica donosi na kraju ovog poglavlja: „Pronalaženje modifikacija i varijacija frazema najteži je dio istraživanja utemeljenih na korpusu i zapravo u tome morate imati sreće.“

Sljedeća su tri poglavlja knjige kognitivnolingvističke studije: Nominalizacija glagolskih frazema (str. 61 – 78), Subjektivizacija u poredbenim frazemima (str. 79 – 91) i Modifikacije glagolskih frazema (str. 93 – 124). Prva studija, provedena na engleskoj i hrvatskoj građi, pokazala je da je nominalizacija glagolskih frazema jezični izraz konceptualnog pomaka od relacije prema stvari te da ima slične značajke u dvama jezicima. Reifikacija se u engleskome i hrvatskome tipično izražava odglagolnim imenicama i ona se može odnositi na proces ili sudionika procesa (primjerice, davanje oduška, prelazak Rubikona i prodavač magle). Rezultati autoričina istraživanja pokazuju da su u hrvatskom najčešće javljaju nominalizirane konstrukcije s odglagolnom imenicom na *-nje* koje profiliraju trajne situacije (primjerice, *davanje oduška*), a da je najmanje česta reifikacija glagolskih frazema u kojoj se profil pomiče na osobu (primjerice, *prodavač magle*). Druga studija, posvećena subjektivizaciji u Langackerijanskom smislu, za analiziranu frazeološku građu uzima poredbene frazeme u engleskome i hrvatskome. Krajnji cilj ove studije jest pokazati da je subjektivizacija univerzalan mehanizam na temelju kojeg nastaju varijantni oblici poredbenih frazema. Frazeološka istraživanja u engleskome pokazuju da se pridjevski poredbeni frazemi sa strukturom (*as*) + pridjev + *as* + imenica javljaju i kao imeničko–pridjevske složenice (primjerice, *light as a feather* i *feather-light*, *cold as stone* i *stone-cold*). Kada je riječ o hrvatskome, autorica zaključuje da se poredbeni frazemi mogu javiti u varijantnim oblicima gdje do promjene dolazi na lijevoj strani, tj. mijenja se pridjev odnosno glagol koji je *tertium comparationis* (primjerice: *ljut* / *bijesan kao ris*, *nicati* / *rasti kao gljive poslije kiše*), a ponekad je moguće naći i pridjev i glagol (primjerice: *sretan* / *radovati se kao malo dijete*, *blijed* / *probljedjeti kao krpa*). Autorica nakon teorijski utemeljenog te ilustrativnim primjerima bogatog prikaza studije donosi važan zaključak o tome kako je krajnji

rezultat subjektivizacije taj da složenice imaju apstraktnija značenja od pridjevskih poredbenih frazema te veći kolokacijski potencijal. Treća studija, odnosno sedmo poglavlje knjige, bavi se modifikacijama glagolskih frazema također u engleskome i hrvatskome. Ovo je poglavlje podijeljeno na sljedeće manje cjeline: Vrste modifikacija u korpusima, Zamjena sastavnica, Atribucija imenskih sastavnica (uključuje Predatribuciju i Zaatribuciju), Proširivanje sastava frazema, Gramatičke promjene (dijeli se dalje na Promjenu redoslijeda sastavnica, Aktiv i pasiv, Leksičko–gramatičke promjene), Spajanje dvaju frazema u jedan, Potpunu strukturnu promjenu i Dvostruku aktualizaciju. Značajan je zaključak do kojeg autorica dolazi u svojoj studiji, a to je da se pokazalo kako se promjene kojima podliježu glagolski frazemi u nekonvencionalnoj upotrebi oslanjaju na ista ograničenja kao u konvencionalnoj upotrebi. Jednako tako, autorica u trećoj studiji potvrđuje kognitivnolingvističku postavku da je konvencionaliziranost jezičnih jedinica stupnjevite naravi. Ključna su, međutim, ograničenja za mehanizme promjene koje Jelena Parizoska donosi na kraju rasprave uz treću studiju, a koja su u skladu i sa zaključcima Marije Omazić iz njezine monografije iz 2015. godine: frazem se može modificirati do one mjere da ostane prepoznatljiv; motivacija za promjenu mora biti jasna (relevantnost); sve su promjene u skladu sa značenjem danoga frazema i njegovom konceptualno–gramatičkom strukturom (koherentnost).

U osmom poglavlju naslovljenom Primjena kognitivnolingvističkog pristupa frazemima u leksikografiji (str. 125 – 144) obuhvaćena su sva glavna interesna autorčina područja: kognitivna lingvistika, frazeologija i leksikografija. Vodeći se načelom da se rječnik treba temeljiti na stvarnoj upotrebi, tj. na podacima iz velikoga računalnog korpusa, autorica smatra da rječnik treba bilježiti i utvrđenu sustavnost promjena kod modifikacija. Svjesna činjenice da kreativne izmjene frazema nije moguće predvidjeti, Jelena Parizoska zalaže se za leksikografsku praksu u kojoj rječnička natuknica treba sadržavati informaciju o tipičnom obrascu po kojem govornici modificiraju neki izraz. Upravo su se tim načelom vodile prilikom koncipiranja mrežnoga *Frazeološkoga rječnika hrvatskoga jezika* i njegove autorice Filipović Petrović i Parizoska.

Posljednje poglavlje knjige Poučavanje frazema u engleskome kao stranome jeziku (str. 145 – 156) može se smatrati doprinosom istraživanjima suvremenih trendova poučavanja frazema koja u prvi plan stavljaju motivaciju s ciljem boljeg razumijevanja i pamćenja frazema. Autorica pri tome posebnu pozornost usmjerava na tri glavne tendencije: 1) povezivanje doslovnih i figurativnih značenja; 2) grupiranje figurativnih izraza koji se poučavaju prema nekom zajedničkom obilježju (grupiranje prema ciljnoj domeni, grupiranje prema metafori koja motivira značenje frazema, grupiranje prema temi, grupiranje prema izvornoj domeni i grupiranje prema frazeološkoj sastavnici); 3) povezivanje engleskih frazema s onima u prvome jeziku učenika, pa sukladno navedenim tendencijama autorica i strukturira ovu cjelinu monografije. Pri poučavanju frazema, kako ističe Parizoska, valja voditi računa o tome da frazemi unutar skupine koja se prezentira učenicima na

neki način svakako budu značenjski ili konceptualno povezani. Ključno je i povezivanje s figurativnim izrazima u prvome jeziku učenika, a sve to s krajnjim ciljem dubinskog procesiranja frazema. Zanimljivo je da autorica poučavanju priključuje i modifikacije frazema koje se obično u didaktiziranim materijalima za poučavanje nazivaju igrom riječi.

U Zaključku (str. 157 – 158) se podsjeća na središnja pitanja postavljena u svakom od poglavlja kao i na najvažnije zaključke.

Znanstvena monografija završava pregledom Izvora te iscrpnim popisom korištenih izvora (Literatura) koji zainteresiranom čitatelju mogu poslužiti za daljnja samostalna istraživanja i/ili produbljivanja teme; te Kazalom pojmova.

Zaključno valja istaknuti da je riječ o iznimno vrijednom doprinosu frazeologiji iz kognitivnolingvističke perspektive, napisanom precizno, koncizno, argumentirano i jasno – jednom riječju znanstveno uzorno i to na teorijskoj, metodološkoj, analitičkoj i interpretativnoj razini. Knjiga će zasigurno biti korisna svim filolozima u nas, od studenata preddiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih studija pa sve do nastavnika i znanstvenika, a autoričino e–frazografsko djelo u suautorstvu najbolji je dokaz implementacije znanstvenih istraživanja u praktičnome radu, što je odlika samo onih najvjerodostojnijih među znanstvenicima.

Branka Barčot